

DETERMINANTY ZMIANY STANU AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ LUDNOŚCI W POLSCE¹

Włodzimierz Kołodziejczak, Feliks Wysocki

Katedra Finansów i Rachunkowości, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
e-mail: wysocki@up.poznan.pl

Streszczenie: Celem artykułu było dokonanie próby oceny wpływu przynależności do wyodrębnionych grup ludności, na wielkości przepływów pomiędzy poszczególnymi stanami aktywności ekonomicznej oraz określenie charakteru bezrobocia występującego w poszczególnych grupach ludności, ze szczególnym uwzględnieniem ludności wiejskiej. Badanie wykazało, że na zmiany stanu aktywności ekonomicznej wpływają przede wszystkim czynniki strukturalne, jednak w niektórych grupach ludności możliwa jest poprawa sytuacji zawodowej poprzez działania zmierzające do ożywienia koniunktury na rynku dóbr i usług.

Słowa kluczowe: aktywność ekonomiczna ludności, rynek pracy, zatrudnienie, bezrobocie, ludność wiejska

WSTĘP

Aktywność ekonomiczna jest naturalną cechą ludności, immanentnie związaną z funkcjonowaniem jednostek ludzkich i gospodarstw domowych, której sensem jest pozyskiwanie przez jednostkę lub gospodarstwo domowe środków do przeżycia i społecznego funkcjonowania [Wysocki i Kołodziejczak, 2007]² Siła robocza podlega nieustannym, dynamicznym przemianom swej wewnętrznej struktury oraz przepływowi pomiędzy trzema podstawowymi, możliwymi stanami aktywności ekonomicznej: zatrudnieniem, bezrobociem oraz biernością

¹ Praca finansowana ze środków na naukę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2009-2012, w ramach projektu badawczego nr N112050737.

² Aktywność ekonomiczna ludności określa zachowanie ludności w wieku 15 i więcej lat w odniesieniu do pozyskiwania źródeł utrzymania – podstawowe kryterium identyfikacji stanu aktywności ekonomicznej stanowi wykonywanie, poszukiwanie lub podejmowanie pracy lub zaniechanie wysiłków w tym kierunku [Aktywność ekonomiczna, 2009].

zawodową³. Znajomość wielkości i struktury tych przepływów umożliwia określenie wewnętrznego zróżnicowania zjawiska bezrobocia oraz oszacowanie wartości stóp przepływów pomiędzy poszczególnymi stanami aktywności ekonomicznej. Sformułowanie wniosków dotyczących kierunków działań zmierzających do zmniejszenia skali zjawiska bezrobocia wymaga uprzedniego określenia charakteru (strukturalnego lub koniunkturalnego⁴) występującego bezrobocia oraz zrozumienia mechanizmów kształtujących przepływy ludności pomiędzy poszczególnymi stanami aktywności ekonomicznej. Prawidłowa identyfikacja charakteru bezrobocia stanowi podstawę do realizacji racjonalnych procesów decyzyjnych dotyczących polityki rynku pracy oraz gospodarki państwa [Sztanderska, 1999].

Celem pracy było dokonanie próby oceny wpływu przynależności ludności do grup wyodrębnionych na podstawie wybranych cech demograficznych (wiek, płeć i wykształcenie) i klasy miejscowości zamieszkania, na wielkości przepływów pomiędzy poszczególnymi stanami aktywności ekonomicznej (zatrudnieniem, bezrobociem i biernością zawodową) oraz określenie charakteru bezrobocia występującego w poszczególnych grupach ludności, ze szczególnym uwzględnieniem ludności wiejskiej.

Badanie przeprowadzono na podstawie jednostkowych, niepublikowanych danych kwartalnych BAEL, pochodzących z lat 2006-2009 (łącznie badanie objęło 16 kwartałów i 672 tysiące obserwacji)⁵ i literatury przedmiotu.

³ Do aktywnych zawodowo zalicza się wszystkich pracujących i bezrobotnych. Do biernych zawodowo zalicza się wszystkie osoby, których nie można zakwalifikować jako pracujące lub bezrobotne [Aktywność ekonomiczna, 2009]. W polskich badaniach statystycznych istnieją dwie podstawowe metody szacowania liczby pracujących lub bezrobotnych – metoda polegająca na rejestrowaniu przyjęć i zwolnień z pracy oraz metoda Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), polegająca na reprezentatywnym badaniu ankietowym populacji w wieku 15 i więcej lat. Badania BAEL nie obejmują gospodarstw domowych zamieszkałych w obiektach zbiorowego zamieszkania oraz osób przebywających za granicą.

⁴ Bezrobocie strukturalne wywoływane jest czynnikami niezależnymi od koniunktury na rynku dóbr i usług, np. niedopasowaniem cech zasobów pracy do potrzeb pracodawców lub nadmiernym oddaleniem od miejsc pracy. Bezrobocie koniunkturalne, jest to część bezrobocia rzeczywistego możliwa do wyeliminowania poprzez pobudzenie wzrostu gospodarczego [Wysocki i Kołodziejczak, 2006].

⁵ W badaniu wzięto pod uwagę subiektywne odpowiedzi respondentów ankiety BAEL na pytanie „Jaki jest Pana/Pani status na rynku pracy obecnie” oraz „Jaki był Pana/Pani status na rynku pracy rok temu” (analiza retrospektywna). Ze względu na przyjętą metodę, otrzymane wyniki mogą różnić się od badań opartych na obiektywnej klasyfikacji poszczególnych osób do grupy pracujących, bezrobotnych lub biernych zawodowo według metodyki BAEL [Zob. Socha i Sztanderska 2002, Wysocki i Kołodziejczak, 2007], ponieważ nie zostały uwzględnione oficjalne, zgodne z metodyką BAEL kryteria, a jedynie subiektywna ocena respondentów. Na korzyść przyjętej metody przemawia jednak możliwość uwzględnienia całej próby, podczas gdy badanie na podstawie klasyfikacji stanu ekonomicznego zgodnego z metodyką BAEL wymaga odnalezienia osób, które były uwzględnione w co najmniej dwóch kolejnych kwartałach badania BAEL, a więc ograniczenie badanej populacji do około 30% stanu wyjściowego.

METODA BADAŃ

W opracowaniu zastosowano metodę przepływów na rynku pracy (Inflow-Outflow Analysis), która opiera się na założeniu, że analiza zmian pozycji jednostek na rynku pracy (w przeszłości) pozwala określać różnicowanie się ich pozycji na tym rynku (czyli możliwości pozostania w określonym stanie lub jego zmianę w przyszłości). W konsekwencji, poznanie struktury przepływów pomiędzy poszczególnymi stanami aktywności ekonomicznej umożliwia wnioskowanie o możliwościach podjęcia (utrzymania) zatrudnienia, zagrożeniu bezrobociem lub skłonności do dezaktywizacji zawodowej w poszczególnych wyodrębnionych ze względu na wybrane cechy grupach ludności [Socha i Sztanderska 2002]⁶.

Ponieważ napływy (I_u) i odpływy (O_u) z bezrobocia w stanie ustabilizowanym są równe, stopę bezrobocia można wyrazić w formie iloczynu stopy napływów do bezrobocia w sile roboczej i długości pozostawania w bezrobociu. Dzięki temu, możliwe jest zdefiniowanie oraz obliczenie [Socha i Sztanderska, 2002]:

- stopy napływów do bezrobocia w sile roboczej jako:

$$i_u = \frac{I_u}{U + E}$$

gdzie:

i_u – stopa napływów do bezrobocia w sile roboczej,

I_u – napływy do bezrobocia,

U – liczba bezrobotnych,

E – liczba pracujących;

- stopy odpływów z bezrobocia jako:

$$o_u = \frac{O_u}{U}$$

gdzie:

o_u – stopa odpływów z bezrobocia,

O_u – odpływy z bezrobocia,

U – liczba bezrobotnych;

⁶ Analiza przepływów na rynku pracy (napływów i odpływów ludności do poszczególnych stanów jej aktywności ekonomicznej) została zastosowana po raz pierwszy w latach siedemdziesiątych XX wieku. Jak podają Socha i Sztanderska [2002], za początek tego nurtu uważa się prace opublikowane pod redakcją Phelps [1970], rozwinięte przez Marstona [1976] oraz Clarka i Summersa [1979]. O możliwościach zastosowania metody przepływów na rynku pracy decyduje dostępność danych oraz techniczne możliwości ich analizy.

- przeciętnej długości trwania bezrobocia:

$$D_u^U = \frac{1}{o_u}$$

gdzie:

D_u^U – przeciętne trwanie bezrobocia w badanej populacji,

o_u – stopa odpływów z bezrobocia.

Na podstawie danych jednostkowych BAEL przetworzonych w celu poznania wielkości i struktury przepływów na rynku pracy pomiędzy zatrudnieniem, bezrobociem i biernością zawodową w poszczególnych, wyodrębnionych ze względu na wybrane cechy grupach ludności, można oszacować także poziom bezrobocia równowagi⁷ (utożsamianego z bezrobociem naturalnym lub – w uproszczeniu – z bezrobociem strukturalnym). W pracy zastosowano metodę szacowania bezrobocia równowagi opracowaną przez The Center for Economics Policy Research (CEPR) [Unemployment 1995, Socha i Sztanderska, 2002]⁸, według wzoru:

$$U^* = \frac{s + z}{s + h + n}$$

gdzie:

U^* – stopa bezrobocia w równowadze,

$s = (EU + EN) / E$ – stopa odpływu z zatrudnienia,

$h = UE / U$ – stopa odpływu z bezrobocia do zatrudnienia,

$z = (NU - UN - EN) / (E + U)$ – demograficzny składnik bezrobocia,

n – procentowe zmiany zasobu siły roboczej,

przy czym:

E – liczba pracujących na początku badanego okresu,

U – liczba bezrobotnych na początku badanego okresu,

EU – wielkość przepływu z zatrudnienia do bezrobocia w badanym okresie (liczba osób, które zmieniły stan z zatrudnionego na bezrobotnego),

EN – wielkość przepływu z grupy zatrudnionych do grupy biernych zawodowo,

NU – wielkość przepływu z grupy biernych zawodowo do grupy bezrobotnych,

UN – wielkość przepływu z grupy bezrobotnych do grupy biernych zawodowo,

UE – wielkość przepływu z grupy bezrobotnych do grupy pracujących.

⁷ Stopa bezrobocia w równowadze określa poziom bezrobocia, przy którym następuje teoretyczne zrównoważenie popytu i podaży pracy, przy pewnym poziomie płacy realnej. Ponieważ przyjmuje się, że bezrobocie równowagi jest sumą bezrobocia frykcyjnego i strukturalnego, porównanie stopy bezrobocia w równowadze ze stopą bezrobocia rzeczywistego pozwala na wnioskowanie o charakterze występującego bezrobocia.

⁸ Podstawową zaletą tej metody jest możliwość dekompozycji dynamiki bezrobocia równowagi na czynniki mające znaczenie ekonomiczne [Góra i Walewski, 2002].

WYNIKI BADAŃ

Aktywność ekonomiczna według wybranych cech demograficznych

Wartości wskaźników charakteryzujących stan i zmiany aktywności ekonomicznej ludności wiejskiej wykazują również pewne zróżnicowanie pomiędzy grupami wyodrębnionymi ze względu na ich charakterystykę demograficzną. W artykule przedstawiono wybrane wyniki badań, dla grup ludności wyodrębnionych ze względu na płeć, wiek i wykształcenie, przy czym w celu porównania zaprezentowano obok wartości uzyskanych dla mieszkańców wsi, również wartości uśrednione dla Polski ogółem.

Z przeprowadzonych obliczeń (tab. 1) wynika, że sytuacja ludności wiejskiej i średnio w Polsce nie różni się istotnie. Przyczynia się do tego związek ludności wiejskiej z rolnictwem indywidualnym, co w pewien sposób „fałszuje” rzeczywisty obraz sytuacji tej ludności (zatrudnienie nieefektywne)⁹. Obliczone dla mieszkańców wsi wartości stopy bezrobocia równowagi nie odbiegają znacząco od stóp bezrobocia rzeczywistego. Podobna sytuacja występuje dla wartości oszacowanych średnio dla całego kraju. Można zatem przypuszczać, że dominuje bezrobocie strukturalne, którego nie można wyeliminować poprzez działania pobudzające popyt na towary i usługi. Należy jednak zastrzec, że możliwe byłoby zwiększenie ekonomicznej efektywności pracy części ludności wiejskiej, gdyby powstały pozarolnicze miejsca pracy dostępne dla tej ludności. Koniecznym byłoby jednak takie lokowanie inwestycji, aby nowe miejsca pracy nie były oddalone od miejsc zamieszkania potencjalnych pracowników dalej, niż wynosi ekonomiczna i logistyczna granica opłacalności dojazdów, a więc tak, żeby koszt dojazdu nie był zbyt wysoki w stosunku do oferowanych wynagrodzeń oraz aby czas dojazdu nie powodował zbyt dużej uciążliwości dla pracownika oraz jego rodziny.

Można zauważyć, że płeć jest cechą, która w istotny sposób oddziałuje na aktywność ekonomiczną. Kobiety charakteryzowały się znacznie niższą niż mężczyźni wartością wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia oraz wyższą wartością stopy bierności, przy czym prawidłowość ta występowała zarówno na wsi, jak i w Polsce ogółem. Wartości tych wskaźników obliczone dla kobiet wiejskich były zbliżone do średniej w kraju. Stopa bezrobocia równowagi była również wyższa w przypadku kobiet niż mężczyzn i nieco wyższa w mieście niż na wsi, jednak nie odbiegała w sposób istotny od stopy bezrobocia rzeczywistego. Można więc uznać, że w przypadku obydwu płci niemal całe bezrobocie miało charakter strukturalny.

⁹ Jak szacują Wysocki i Kołodziejczak [2007], w roku 2006 w polskim rolnictwie nieefektywnie zatrudnionych było co najmniej 250 tys. osób.

Tabela 1. Zróżnicowanie wartości wskaźników charakteryzujących zmiany stanu aktywności ekonomicznej ludności ze względu na wybrane cechy demograficzne (średnio w latach 2006-2009)

Grupa badanych	Stopa odpływu z zatrudn. s (%)		Stopa odpływu z bezrob. do zatrudn. h (%)		Stopa napływu do bezrob. i_n (%)		Przeciętny czas trwania bezrob. (kwartały)		Stopa bezrobocia równowagi U^* (%)		Stopa bezrob. rzeczyw. U (%)		Stopa bierności (%)		Wskaźnik zatrudn. (%)		Współcz. aktywn. zawod. (%)			
	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
Średn. Polska (1), wieś (2)	6,9	7,3	20,5	21,3	3,9	4,0	3,39	3,29	12,2	12,8	13,4	13,3	48,7	49,0	44,4	44,2	51,3	51,0		
<i>Płeć</i>																				
mężczyźni	6,5	6,7	24,2	24,3	3,8	3,8	3,1	3,2	10,9	11,3	11,9	12,1	40,7	41,5	52,2	51,5	59,3	58,5		
kobiety	7,5	8,1	16,9	18,4	4,0	4,2	3,7	3,5	13,7	14,8	15,3	14,7	56,3	55,6	37,0	37,8	43,7	44,4		
<i>Wiek</i>																				
15 - 17 lat	40,8	46,4		1,3	1,3	2,9					23,2	25,7	99,1	99,3	0,7	0,5	0,9	0,7		
18 - 19 lat	65,1	69,1	6,4	5,9	15,0	15,3	3,1	3,0	12,5	12,9	40,9	41,0	88,5	90,4	6,8	5,7	11,5	9,6		
20 - 24 lata	26,8	28,9	19,8	20,7	10,3	10,4	2,7	2,5	19,1	18,9	26,6	25,4	42,1	49,1	42,6	38,0	57,9	50,9		
25 - 29	9,7	10,6	25,9	26,9	5,7	5,7	2,8	2,6	16,4	15,3	16,0	14,4	18,8	17,7	68,2	70,5	81,2	82,3		
30 - 34	5,3	5,7	28,5	28,1	3,9	4,0	3,0	2,8	13,0	12,9	11,2	10,9	15,3	13,5	75,2	77,0	84,7	86,5		
35 - 39	3,9	4,2	25,8	26,6	3,3	3,3	3,3	3,2	12,0	11,9	10,3	10,3	12,2	11,1	78,7	79,7	87,8	88,9		
40 - 44	3,6	3,8	22,5	22,4	3,0	3,0	3,6	3,6	11,9	12,3	10,3	10,6	11,7	11,2	79,2	79,3	88,3	88,8		
45 - 49	2,8	3,4	18,6	19,9	2,3	2,8	4,9	4,4	11,4	13,5	11,0	12,1	15,1	15,1	75,6	74,7	84,9	84,9		
50 - 54	2,7	3,3	15,5	17,6	2,4	2,7	5,3	4,8	13,2	13,8	12,7	13,4	26,3	26,4	64,4	63,8	73,7	73,6		
55 - 59	2,9	3,4	14,7	15,1	2,2	2,5	5,3	5,1	13,9	14,9	12,2	12,9	56,7	57,0	38,0	37,5	43,3	43,0		
60 - 64	3,0	3,5	10,2	11,6	1,5	1,9	6,7	5,5	9,0	12,8	8,9	9,5	80,9	81,6	17,4	16,6	19,1	18,4		
65 lat i więcej	1,9	2,9		2,1	0,5	0,5		3,8		11,3	1,2	2,0	95,5	96,4	4,5	3,6	4,5	3,6		
<i>Wykształcenie</i>																				
wyższe	8,8	8,2	22,7	27,0	3,3	3,0	2,6	2,4	5,3	5,7	9,5	8,2	26,8	30,3	67,3	65,0	73,2	69,7		
policealne i średnie zaw.	6,8	6,5	22,1	22,8	3,5	3,6	3,0	3,1	8,7	10,5	10,8	11,0	30,8	36,1	61,8	56,8	69,2	63,9		
średnie ogólne	11,6	11,6	20,1	20,0	4,7	4,8	4,3	3,0	10,7	13,7	14,6	14,4	59,1	63,8	34,9	30,9	40,9	36,2		
zasadnicze zawodowe	6,4	6,8	21,5	22,0	4,1	4,6	3,9	3,6	20,2	21,6	15,9	16,6	29,6	35,4	59,3	53,8	70,4	64,6		
gimnazjum i niższe	6,3	8,7	15,7	16,1	4,1	5,2	4,7	4,5	20,4	25,5	19,4	23,8	77,4	80,3	18,2	15,0	22,6	19,7		

Zródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych, indywidualnych danych surowych BAEL z lat 2006-2009.

W badaniu uwzględniono również wpływ wieku na aktywność ekonomiczną. Najwyższe wartości wskaźnika aktywności zawodowej i wskaźnika zatrudnienia charakteryzowały osoby w wieku od 25 do 49 lat, przy czym nie występowało istotne zróżnicowanie pomiędzy mieszkańcami wsi, a średnią w kraju (tab. 1). Można zauważyć, że wraz z wiekiem zwiększa się przeciętny czas trwania bezrobocia, zmniejszają się natomiast wartości stóp przepływu, co może świadczyć o malejącej mobilności. Z jednej strony, wraz z wiekiem coraz trudniej stracić pracę, z drugiej, w przypadku utraty pracy maleją również szanse jej ponownego podjęcia. Osoby młodsze niż 25 lat charakteryzowały się niższymi wartościami wskaźnika aktywności zawodowej i zatrudnienia, głównie ze względu na kontynuację nauki i trudności, jakie napotykały w związku ze znalezieniem pierwszej pracy (wysokie stopy bierności, bezrobocia rzeczywistego i stopy napływów do bezrobocia). Powyżej 49 roku życia wartości wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia ulegały zmniejszeniu, co jest związane z dezaktywizacją zawodową i przechodzeniem na emeryturę (wzrastające wraz z wiekiem wartości stopy bierności).

W grupie osób w wieku 25-59 lat obliczona stopa bezrobocia równowagi nie różniła się istotnie od stopy bezrobocia rzeczywistego, a więc można przyjąć, że bezrobocie miało charakter głównie strukturalny i nie istnieją możliwości istotnej poprawy sytuacji w krótkim okresie poprzez działania propopytowe na rynku dóbr i usług. Jednak zupełnie inna sytuacja wystąpiła wśród osób młodszych, wchodzących na rynek pracy. W tej grupie bezrobocie równowagi jest znacząco, a wśród osób w wieku 18-19 lat ponad trzykrotnie niższe niż bezrobocie rzeczywiste. Wyniki te wskazują, że podstawowym problemem w tej grupie nie jest brak kwalifikacji, czy mała mobilność, a brak miejsc pracy (oczywiście należy uwzględnić specyfikę tej grupy ludności i najczęściej brak doświadczenia zawodowego, co pomimo formalnie posiadanych przez nich kwalifikacji, zniechęca pracodawców do zatrudniania ludzi młodych; rekompensowane jest to najczęściej niższym wynagrodzeniem). Zatem możliwe byłoby istotne zmniejszenie bezrobocia poprzez działania na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy. Bezrobocie równowagi wśród osób powyżej 59 roku życia jest wyższe niż bezrobocie rzeczywiste, co należy wiązać głównie z wysokimi wartościami stopy odpływu z zatrudnienia, przy czym należy zaznaczyć, że ten przepływ nie jest jednak ukierunkowany na zwiększanie bezrobocia rzeczywistego, ale do grupy biernych zawodowo.

Istotnym czynnikiem określającym szanse na znalezienie i utrzymanie zatrudnienia oraz zagrożenie bezrobociem i dezaktywizacją zawodową jest wykształcenie. Grupą, która znajdowała się w najlepszej sytuacji na rynku pracy, a więc najłatwiej znajdowała zatrudnienie i była najmniej zagrożona bezrobociem oraz dezaktywizacją, były osoby z wykształceniem wyższym, zarówno na wsi, jak i średnio w kraju. Wraz ze zmniejszaniem się poziomu wykształcenia wzrastały wartości stopy bezrobocia i bierności oraz ulegały zmniejszeniu wartości wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia. Pewnym wyjątkiem jest grupa

osób z wykształceniem średnim ogólnym, w której wartości stopy bierności były niemal dwukrotnie wyższe niż w grupie z wykształceniem zasadniczym zawodowym, co wiązało się również z proporcjonalnie niższymi wartościami wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia. W najgorszej sytuacji znajdowały się osoby z najniższym wykształceniem, wśród których stopa bierności zawodowej była najwyższa (około 80%). Podczas, gdy w grupie osób z wykształceniem średnim ogólnym dezaktywizacja była formą substytucyjną wobec zagrożenia bezrobociem, a więc reakcją na trudności w znalezieniu pracy (przeływ do grupy biernych zastępował przeływ do bezrobocia, co miało pośrednio związek z wysokimi ujemnymi wartościami demograficznego składnika bezrobocia), to wśród osób najgorzej wykształconych, pomimo najwyższych wartości stopy bierności, występowało również największe bezrobocie.

Oszacowane bezrobocie równowagi nie różniło się istotnie od bezrobocia rzeczywistego, co wskazuje że zarówno w skali obszarów wiejskich, jak również całego kraju bezrobocie ma charakter w dominującej części strukturalny.

Aktywność ekonomiczna według klasy miejscowości

We wszystkich badanych klasach miejscowości występowały zbliżone wartości współczynnika aktywności zawodowej oraz stopy bierności (tab. 2).

Tabela 2. Zróżnicowanie wartości wskaźników charakteryzujących zmiany stanu aktywności ekonomicznej ludności ze względu na wielkość (klasę) miejscowości zamieszkania (średnio w latach 2006-2009)

Klasa miejscowości (liczba mieszkańców)	Stopa odpływu z zatrudn. s (%)	Stopa odpływu z bezrobocia do zatrudnienia h (%)	Stopa napływu do bezrobocia i_u (%)	Przeciętny czas trwania bezrobocia (kwartały)	Stopa bezrobocia równowagi U^* (%)	Stopa bezrobocia rzeczywistego (%)	Stopa bierności (%)	Wskaźnik zatrudnienia (%)	Współczynnik aktywności zawodowej (%)
100000 i więcej	7,2	23,6	3,4	3,1	10,9	10,5	48,8	45,8	51,2
50000-99999	8,0	22,4	4,5	3,3	13,8	14,7	49,8	42,8	50,2
20000-49999	7,8	20,8	4,5	3,3	15,4	14,7	49,5	43,1	50,5
10000-19999	8,2	21,4	4,7	3,2	15,6	15,1	49,0	43,3	51
5000-9999	8,5	22,5	4,9	3,3	15,3	16,2	49,0	42,7	51,0
2000 - 4999	8,2	17,9	4,4	4,3	17,2	18,5	50,5	40,4	49,5
1999 i mniej	9,1	10,8	5,6	5,7	42,3	23,7	47,5	40,0	52,5
wieś	6,9	20,5	3,9	3,4	12,2	13,4	48,7	44,4	51,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie niepublikowanych, indywidualnych danych surowych BAEL z lat 2006-2009

Pewne zróżnicowanie można zauważyć w zakresie wartości wskaźnika zatrudnienia, niemal 6 punktów procentowych pomiędzy miejscowościami liczącymi 100 tys. i więcej mieszkańców (45,8%) oraz liczącymi mniej niż 2 tys. mieszkańców (40,0%). Stopa bezrobocia rzeczywistego była najwyższa

w miejscowościach liczących mniej niż 2 tys. mieszkańców (23,7%) i ulegała zmniejszeniu wraz ze wzrostem liczby mieszkańców w kolejnych klasach miejscowości, osiągając poziom 10,5% w miastach liczących 100 tys. i więcej mieszkańców. Wieś charakteryzowała się poziomem bezrobocia rzeczywistego wynoszącym 13,4%, zbliżonym do miast liczących 50-100 tys. mieszkańców.

Najwyższa wartość stopy bezrobocia równowagi występowała w miejscowościach liczących mniej niż 2 tys. mieszkańców (42,3%), natomiast najniższa w miastach liczących 100000 lub więcej mieszkańców (10,9%). Bezrobocie równowagi przyjmowało wartości zbliżone do bezrobocia rzeczywistego w niemal wszystkich klasach miejscowości. Ponieważ bezrobocie równowagi obliczone według formuły CEPR można w przybliżeniu utożsamiać z bezrobociem strukturalnym, wywołanym niedopasowaniem cech siły roboczej do potrzeb pracodawców, należy uznać że nie można uzyskać znaczącego zmniejszenia stopy bezrobocia rzeczywistego wyłącznie poprzez działania stymulujące popyt na rynku dóbr i usług (podejście keynesowskie). Konieczne jest zatem równoległe oddziaływanie w kierunku zmniejszenia skali niedopasowania strukturalnego i tworzenia nowych miejsc pracy. Szczególny przypadek stanowią najmniejsze miasta (mniej niż 2 tys. mieszkańców), w których bezrobocie równowagi niemal dwukrotnie przewyższało bezrobocie rzeczywiste. Interpretacja tego zjawiska jest trudna, ponieważ czynniki powodujące utrzymywanie zatrudnienia większej liczby ludności niż wynikałoby to z szacowanej stopy bezrobocia równowagi mają często charakter indywidualny. Ta klasa miejscowości charakteryzowała również się najniższymi wartościami stopy odpływu z bezrobocia do zatrudnienia i najwyższymi wartościami stopy odpływu z zatrudnienia (do bezrobocia i bierności) oraz stopy napływu do bezrobocia. Relatywnie wysokie stopy przepływu ludności pomiędzy stanami aktywności ekonomicznej mogłyby sugerować, że w tej klasie miejscowości występuje raczej bezrobocie krótkookresowe (frykcyjne), jednak przeczą temu obliczone przeciętne okresy trwania bezrobocia, najdłuższe w tej samej (mniej niż 2 tys. mieszkańców) klasie miejscowości (prawie 6 kwartałów). Dominuje zatem trudne do przezwyciężenia bezrobocie długookresowe, powodujące stopniowe zatracanie kwalifikacji i kompetencji społecznych. Ponieważ bezrobocie równowagi jest pewnym wyznacznikiem kierunku, w jakim dąży bezrobocie rzeczywiste, wydaje się konieczne skoncentrowanie działań prozatrudnieniowych na najmniejszych miastach.

Sytuacja na obszarach wiejskich wydaje się być lepsza, o czym świadczy zwłaszcza relatywnie niska wartość stopy bezrobocia równowagi oraz wysoka stopa odpływu z bezrobocia do zatrudnienia, jednak ze względu na powiązanie ludności wiejskiej z rolnictwem, wyniki te należy interpretować z dużą dozą ostrożności. Prawdopodobne jest, że na wartość obliczonych wskaźników

oddziałuje znacząco zjawisko nieefektywnego zatrudnienia w rodzinnych gospodarstwach rolnych (bezrobocie ukryte) oraz zatrudnianie przy sezonowych pracach polowych.

PODSUMOWANIE

Bezrobocie zarówno na wsi, jak i średnio w kraju ma charakter głównie strukturalny, co może świadczyć o braku skuteczności ewentualnych działań mających na celu zmniejszenie bezrobocia poprzez pobudzenie koniunktury na rynku dóbr i usług. Jednak, ponieważ istnieją grupy problemowe, w których oszacowane wartości bezrobocia równowagi (strukturalnego) są znacznie niższe niż bezrobocia rzeczywistego, to takie uogólnione stwierdzenie może okazać się błędne. Można wyróżnić kilka grup problemowych, dla których w zasadzie jedyną szansą dla wyraźnego polepszenia sytuacji zawodowej i ekonomicznej ludności jest powstanie nowych miejsc pracy:

1. Pierwszą grupę problemową tworzą osoby w wieku od 15 do 24 lat. Należy zwrócić uwagę przede wszystkim na problem ich „wejścia” na rynek pracy po ukończeniu szkoły zawodowej, średniej lub wyższej. Występujące w tej grupie wysokie bezrobocie koniunkturalne i najwyższe w całej zbiorowości stopy przepływów skłaniają do przyjęcia tezy, że są to osoby mobilne, elastyczne i pomimo braku doświadczenia zawodowego wartościowe dla pracodawców, a ich trudności wynikają z faktu, że kiedy kończą szkołę muszą przystąpić do konkurencji o miejsca pracy już obsadzone przez przedstawicieli starszych grup wiekowych.
2. Sytuacja kobiet na rynku pracy jest gorsza niż mężczyzn. Obliczone wartości stóp przepływu wskazują, że kobietom trudniej znaleźć pracę, częściej są zwalniane i łatwiej ulegają dezaktywizacji (przy czym wyższe wartości stopy bierności wynikają między innymi z niższego w przypadku kobiet wieku uprawniającego do uzyskania świadczenia emerytalnego). Strukturalny charakter bezrobocia w tej grupie ludności jest związany z niemożliwymi lub trudnymi do wyeliminowania czynnikami natury biologicznej i społecznej. Pewne marnotrawstwo wynikające z niewykorzystania tej części zasobów pracy w skali kraju wpływa na obniżenie PKB, lecz należy również uznać, że rezygnacja z tradycyjnych funkcji pełnionych przez kobietę w społeczeństwie nie jest możliwa i byłaby społecznie szkodliwa. Wydaje się, że sytuacja mogłaby ulec poprawie jeżeli powstawałyby nowe miejsca pracy, o specyfice uwzględniającej te czynniki (a więc zamiast na dostosowywanie podaży pracy, polityka byłaby nakierowana w stronę kreowania popytu na pracę, np. poprzez rozwój elastycznych form zatrudnienia i przeniesienie części obciążeń finansowych spoczywających na pracodawcy na budżet państwa; dotyczy to zwłaszcza finansowania okresów przebywania przez kobiety na zwolnieniach lekarskich i urlopów macierzyńskich).

3. Obliczone wartości wskaźników charakteryzujących aktywność ekonomiczną mieszkańców wsi wskazują, że ich sytuacja nie odbiega znacząco od średniej dla kraju. Jednak, biorąc pod uwagę wcześniejsze szacunki zatrudnienia nieefektywnego należy stwierdzić, że jest to spowodowane nadwyżkami zasobów pracy związanych z rolnictwem, głównie z gospodarstwami indywidualnymi, w których nominalnie pracują, jednak ich praca nie przynosi zadowalających efektów ekonomicznych i produkcyjnych (mogliby podjąć pracę poza gospodarstwami bez szkody dla procesu i efektów produkcji w tych gospodarstwach). Z tego względu należy uznać, że występuje pewna nieścisłość w zakresie oszacowanego udziału bezrobocia strukturalnego i rzeczywistego, co powoduje że udział bezrobocia koniunkturalnego jest prawdopodobnie znacznie wyższy niż wynikający z obliczeń (niedoszacowanie bezrobocia rzeczywistego, spowodowane nieuwzględnieniem nieefektywnych ekonomicznie nadwyżek pracy – bezrobocia ukrytego). Wynika z tego, że chociaż działania w kierunku pobudzania koniunktury na rynku dóbr i usług prawdopodobnie nie przyniosą poprawy sytuacji zawodowej ludności wiejskiej w stosunku do „oficjalnych” wartości wskaźników, jednak powstające na skutek ewentualnego ożywienia gospodarczego, odpowiednio lokowane nowe miejsca pracy (na terenach dostępnych dla mieszkańców wsi ze względów logistycznych i ekonomicznych), mogą spowodować istotne zmniejszenie skali bezrobocia ukrytego w rolnictwie (odpływ ludności z gospodarstw do działów pozarolniczych), a w konsekwencji poprawę sytuacji ekonomicznej ludności wiejskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski w latach 2003 - 2007 (2009) GUS, Warszawa.
- Clark C., Summers H.L. (1979) Labor Market Dynamics and Unemployment: A Reconsideration, Brookings Papers on Economic Activity, vol. 1.
- Góra M., Walewski M. (2002) Bezrobocie równowagi w Polsce – wstępna analiza i próba oszacowania. Polska Gospodarka. Tendencje – oceny - prognozy. Nr 4 (15).
- Marston T. (1976) Employment Instability and High Unemployment Rates, “The Brookings Papers on Economic Activity”, nr 1.
- Niepublikowane dane GUS z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności z lat 2006-2009.
- Phelps E.S. (1970) Money Wage Dynamics and Labour Market Equilibrium (1968), w Microeconomics Foundations of Employment and Inflation Theory (red. Phelps E.S. i in.), Norton, New York.
- Socha M., Sztanderska U. (2002) Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Sztanderska U. (1999) Metoda przepływów – zastosowanie w prognozowaniu popytu na pracę w przekroju zawodowym. Studia i materiały. T. 2. RCSS, Warszawa.

Unemployment: Choices for Europe (1995) CEPR, London.

Wysocki F., Kołodziejczak W. (2006) Identyfikacja charakteru bezrobocia w Polsce i na wsi w latach 1992-2004. Roczniki Naukowe SERiA, t. VIII, zeszyt 4, Poznań.

Wysocki F., Kołodziejczak W. (2007) Aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej w Polsce. Wyd. AR Poznań.

DETERMINANTS OF THE STATES OF POPULATION ECONOMIC ACTIVITY IN POLAND

Abstract: The aim of the paper was to make an attempt to assess the influence of belonging to selected population groups on the size of flows between different states of economic activity, as well as to determine the nature of unemployment found in the various population groups, especially among the rural population. The research showed that the changes in economic activity are mainly affected by structural factors, but in some population groups it is possible to improve the employment situation through actions towards an improvement of the prosperity on the market of goods and services.

Key words: population economic activity, labor market, employment, unemployment, rural population